

Erkki Koskenniemi,

Josefos – kuka hän oli?

Elämä ja kohtalot

Aleksandreissa eläneen Filonin rinnalla toinen merkittävä Jeesuksen ajan juutalaisuuden tulkki on Josef ben Mattia, Flavius Josephus eli Josefos. Äidin puolelta kunniakasta hasmonealaissukua oleva Josefos syntyi v. 37, kuului pappissukuun ja sai oman ilmoituksensa mukaan erinomaisen koulutuksen. Jo vuonna 63 (27-vuotiaana) hän kävi Roomassa neuvottelemassa muutaman vangitun papin vapauttamisesta – välttämättä hän en johtanut lähetystä, kuten varsin usein sanotaan, vaan lähti ehkä liikkeelle omasta aloitteestaan.

Kaksi vuotta tämän jälkeen hän johti juutalaisodassa Galilean puolustusta. Toivottomassa tilanteessa hän näki näyn, jonka perusteella hän antautui ja profetoï roomalaisten ylipäällikkö Vespasianuksen tulevan keisariksi. Kun näin tapahtui, hänet vapautettiin ja hän sai nimen Flavius Josephus. Kuolinvuotta emme tiedä: *Juutalaisten historia* ilmestyi 93-94 ja ilmeisesti sen jälkeen vielä juutalaisvastaisia hyökkäyksiä torjuva *Apionia vastaan*.

Josefos kertoo itse polveutuvansa pappissuvusta, käyneensä kaikki juutalaisten oppisuunnat (fariseukset, saddukeukset, essealaiset) läpi, viettäneensä kolme vuotta erämaassa ja päätyneensä 19-vuotiaana fariseusten joukkoon. Ylipapit ja johtajat kysyivät hänen mielipidettään jo hänen ollessaan 14-vuotias. Hän kertoo saaneensa parhaan mahdollisen koulutuksen. Hänen tuotantonsa saa nopeasti lukijan innostumaan - ja kuitenkin on tiettyä syytä varovaisuuteen.

Ensimmäinen huomio kohdistuu Josefoksen nuoruuden kuvaukseen. Hän olisi siis ollut 16-vuotiaana käynyt läpi niin saddukeusten kuin essealaistenkin opetuksen, vaikka jo essealaisuuden ensimmäinen vaihe kesti vähintään vuoden. Jokaisen oman arvion varassa on, miten uskottavaa on ylipappien parveilu 14-vuotiaan pojan luona. Varhaiskypsä ja lahjakas Josefos on ollut, sillä muuten hän ei olisi nuorella iällään vastannut Galilean puolustuksesta.

Josefoksen luonteenlaatu on ollut ikivanha väittelyn aihe. Juutalaiset pitivät häntä 2000 vuotta sitten petturina ja sama asenne käy ilmi edelleen. Antiikin ajan perusteoksessa *Aufstieg und Niedergang des römischen Reichs* kaksi merkittävää tutkijaa, A. Schalit ja Horst Moehring ottavat aiheesta kunnolla yhteen. Toisella laidalla ovat ne, jotka lukevat Josefosta historiallisesti varmasti luotettavana lähteenä. Toisella laidalla ovat ne, joiden mielestä hänen tuotantonsa merkittävä tehtävä on oikeuttaa hänen oma toimintansa ja asemansa Jerusalemin hävittäjän hovikirjailijana. Varsin moni Josefos-tutkija on sitä mieltä, että Josefos oli itsetietoinen, kopea ja nokkea varjelemaan omat etunsa. Hänen kirjoitustensa merkitystä se ei vähennä.

Jos yksimielisyyttä ei ole saatu Josefoksen luonteenlaadusta, varmaa ei ole myöskään, että hän kasvoi fariseuksena. Monet tutkijat ovat uskoneet, että Josefos liitti itsensä tähän lahkoon vasta epäonnistuneen sodan jälkeen.

Tuotanto

Josefoksen laajan tuotannon muodostavat seuraavat teokset (aikajärjestyksessä): *Bellum Iudaicum*, suom. *Juutalaissodan historia* (suom. Pauli Huuhtanen, WSOY 2004); *Antiquitates Iudaicae* (*Juutalaisten historia*); *Vita* (*Elämäkerta*); *Contra Apionem* (*Apionia vastaan*).

Juutalaissodan historia (7 kirjaa, valmistunut n. 79-81) on Uuden testamentin selittäjälle paitsi yksi perusteoksista myös valloittavaa luettavaa ja nyt siis helposti suomalaisen lukijan ulottuvilla.

Josefos käy ensin läpi juutalaisten historiaa Antiokhos IV ajoista lähtien ja sitten sodan kaikki vaiheet, aina Masadaan ja Kyrenen verilöylyyn asti. Hän ei ole puolueeton tarkkailija, vaan kertoo asiat mukana olleena ja omasta näkökulmastansa. Grabbe mainitsee neljä yleisesti tunnustettua tendenssiä: 1) Kaikkien juutalaisten olisi pitänyt tajuta, että Rooma on liian mahtava voitettavaksi ja että sota oli hullutta. 2) Sodan aiheuttivat roomalaisten puolelta muutamat harvat kykenemättömät, ahneet ja julmat hallintomiehet. Rooman keskusvalta ei sotaa tahtonut. 3) Juutalaiskansan valtaenemmistö ja ennen kaikkea ylipapit olivat alusta lähtien sotaa vastaan. Sotaan syyllisiä olivat harkitsemattomat kuumakallet, joiden oma hillitön julmuus esti heitä enää perääntymästä ja maltillisia aineksia saamasta rauhaa aikaan 4) Josefos haluaa ylistää Vespasianusten sukua.

Huolimatta siitä, että *Juutalaissodan historiaa* on luettava kriittisesti, kuten mitä hyvänsä antiikin teosta, se on vaikuttava ja lämpimästi suositeltava lukuelämys. Lisäksi tässä niin kuin muuallakin Josefos tulee aivan ohimennen antaneeksi tiedonjyviä, jotka ovat UT:n selittäjälle korvaamattomia.

Juutalaisten historia (20 kirjaa, valmistunut n. 94) on etenee pitkälle kertoen uudelleen Vanhan testamentin tapahtumia. Tällaisena kirja saattaa olla nykylukijalle merkittävästi mielenkiinnostomampi kuin *Juutalaissodan historia*, mutta tarjoaa tutkijalle paljon arvokkaita näkökulmia: Mitä asioita Josefos ottaa mukaan, mitä hän jättää pois, mitä hän muokkaa, mitä hän lisää? Laaja teos tarjoaa mahdollisimman hyvät lähtökohdat tälle tutkimukselle, sillä 10 ensimmäistä kirjaa on melkein pelkkää VT:n parafrasaa. Mielenkiintoista on nähdä, että VT:n ohella Josefoksella ei ole juuri ollut muita historiallisia lähteitä Israelin kansan vaiheisiin, ja kun VT:n historiallinen esitys päättyy, kirjailija näyttää olleen pulassa ennen kuin tullaan vuoteen 175 ja Ensimmäisen makkabilaiskirjan kattamaan aikaan. Toinen mielenkiintoinen kysymys on teoksen ajateltu lukijakunta, joka jakaa tutkijoiden ajatuksia. Todennäköisesti se on tarkoitettu paitsi kreikkaa puhuville juutalaisille myös ns. jumalaapelkääväisille. Varsinaisesti pakanamarkkinoille sitä tuskin on aiottu eikä se ole ainakaan luonteeltaan missionaarinen.

Elämäkerta on julkaistu samanaikaisesti *Juutalaisten historia* -teoksen kanssa ja sen välittömänä syynä on juutalaisen Justus Tiberialaisen hyökkäys Josefosta kohtaan. Josefos kuvaa oman elämänsä, puolustautuu syytöksiltä ja kertoo uudelleen toimistaan sotilasjohtajana (nyt muutamissa kohdin aivan uudella tavalla kuin *Juutalaissodan historian* kirjassa 2!).

Ilmeisesti viimeiseksi on kirjoitettu *Apionia vastaan* (2 kirjaa), joka on aarre antisemitistisen propagandan historian kirjoittajalle. Apion oli Aleksandreian kreikkalaisia ja hän oli kirjoittanut juutalaisvastaisen teoksen, johon hän oli koonnut kirjallisuudessa esiintyneet syytökset israelilaisia vastaan. Vastatessaan Apionille Josefos tulee maininneeksi nämä syytökset, joita esiintyy myös muilla antiikin kirjailijoilla. Teoksen toinen kirja on olemukseltaan rauhallinen ja kaunis juutalaisen uskon esitys ja puolustus.

Josefos – melkein Paavalin luokkatoveri?

Josefos on UT:n kannalta monessa mielessä hyvin kiintoisa hahmo. Jos hänen antamansa kuvaus omista opinnoistaan pitää yhtä totuuden kanssa, se vastanee paljolti sitä mitä Paavalin koulutuksen juutalaisesta puolesta voidaan ajatella. Tämä on yksi niistä juonteista, jotka tekevät hänet hyvin mielenkiintoiseksi hahmoksi. Hän kirjoittaa laajasti ja mielenkiintoisesti ja tulee ohimennen maininneeksi monta Raamatun lukijaa kiinnostavaa asiaa. Josefoksen lukeminen vie suomalaisen lukijan siihen maailmaan, jossa Uusi testamentti syntyi. Varsinkin *Juutalaissodan historian* lukeminen on halvinta ja mielenkiintoisinta koulutusta mitä suomalaiselle harrastajalle voi kuvitella.